

נשקן²⁰⁷⁴, שהוא החבור העליון שהעולם מתקיים בו, שכנגדו ביצירה התחתונה ענין הזווג והחבור הראוי, לכך כשראה פינחס חבורה לבלתי ראוי קנא. ומכאן תבין במדת השלום שנתן לו שיהיה מדה כנגד מדה.

ויתכן לומר כי על שם סופו שנסתלק וחזר אלהי נקרא אליהו²⁰⁷⁵, שהוא כולל שני שמות דין ורחמים, "אל" הוא הדין, והוא הברית²⁰⁷⁶. יו"ד ה"א וא"ו²⁰⁷⁷ הוא רחמים והוא שלום. והנה הוא כלול מכח הדין והרחמים, וזהו בריתי שלום, ולכך העניש לשר החמשים וחמשיז מכח הדין, והחיה המת מכח הרחמים. ועוד רמז בחשבון שמו פי שנים בשם המיוחד²⁰⁷⁸, והיה פינחס דור שביעי ליעקב אבינו, כשם שהיה חנוך שביעי לאדם, והם כנגד יום השביעי שהוא שבת, והוא יום המנוחה והחיים וזה מבואר.

(כז יג): וראיתה אתה ונאספת אל עמיך גם אתה כאשר נאסף אהרן אֶחֶיד.

עי' ר' בחיי: וראיתה אותה ונאספת אל עמיך גם אתה – למה הוצרך לחזור וראיתה אותה והלא כבר הזכיר וראה את הארץ אלא וראיתה אותה מצויירת למעלה כשנאספת אל עמיך ותוספת הה"א²⁰⁷⁹ במלת וראיתה אולי בא לרמז כי הראיה מכח הה"א ועוד שהארץ העליונה היא הה"א אחרונה שבשם והיא כבוד ה' אשר יאספהו²⁰⁸⁰ ולכך נתוסף יו"ד במלת עמיך וכן בכל עמיך האמור במשה רבינו ע"ה מצינו שהם כתובים ביו"ד והם ונאספת אל עמיך (במדבר לא ב) אחר תאסף אל עמיך (דברים לב ג) ומות בהר אשר אתה עולה שמה והאסף אל עמיך.

ס מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁰⁷⁴ עי' זהר ח"ב רנח ע"ב: יסודא דא אתתקן לתרין סטרין חד לאתקנא כל שאר דלתתא וחד לאתקנא היכלא שביעאה ולאיתקנא דא בדא למהוי כלא רעו חדא כדקא יאות עד הכא יחודא דטרין סטרין דלעילא ותתא לאתיחדא כחדא בשלימו למיהך בארח מישר.

זכאה חולקיה מאן דידע ליחדא יחודא ולסדורי סדורא דמהימנותא למיהך בארח מישר זכאה איהו בהאי עלמא ובעלמא דאתי ועל דא כתיב (תהלים פה יא) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו וכדין אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם יהו"ה יתן הטוב וארצנו תתן יבולה.

תרגום: היסוד הזה התתקן לשני צדדים אחד לתקן את כל השאר שלמטה ואחד לתקן את ההיכל השביעי ולתקן זה בזה שיהיה הכל ברצון אחד כראוי עד כאן היחוד של שני צדדים שלמעלה ולמטה להתיחד כאחד בשלמות ללכת בדרך ישרה.

אשרי חלקו של מי שיודע ליחד את היחוד ולסדר את סדור האמונה ללכת בדרך ישרה אשרי בעולם הזה ובעולם הבא ועל כך כתוב חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו ואז אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה.

²⁰⁷⁵ עי' זהר ח"ב קצ ע"א: מה לך פה מאי פה ברית קיימא פה יהו"ה איהו כיון דלא בעאת לשבקה לי פומך אתברי באתר דההוא פומא תנן בההיא שעתא אתעבר מניה ההוא נבזבזא דיהב ליה משה דתנן מאי דכתיב (מ"א יט ח) וילך בכח האכילה ההיא וגו' עד הר האלהים חורבה למתבע מתמן וכי מתמן הוה בעי אלא למתבע כמלקדמין מההוא דירית בהר האלהים ברית דא פנחס הוא אליהו ודאי בדרגא חדא אמר ליה משה לית אנת יכיל לקבלא מנאי אלא זיל לינוקיהו דישראל ומאינון תרווח ואינון יהבי לך וכך הוא עביד.

תרגום: מה לך פה מה זה פה ברית הקדש פה ה' היא כיון שלא רצית להניח לי את פיך יברא במקום של אותו הפה שנינו באותה שעה העברה ממנו אותה מתנה שנתן לו משה ששנינו מה שכתוב (מלכים א יט) וילך בכח האכילה ההיא וגו' עד הר האלהים חרב לבקש משם וכי משם היה מבקש אלא לבקש כמקדם מאותו שירש בהר האלהים את הברית הזו פנחס הוא אליהו ודאי בדרגה אחת אמר לו משה אין אתה יכול לקבל ממני אלא לך לתינוקות של ישראל ומהם תרווח והם יתנו לך וכך הוא עושה.

²⁰⁷⁶ עי' זהר (ח"ג דף יא ע"א) ששם א"ל חי היא ביסוד.

²⁰⁷⁷ נדצ"ל יה"ו.

²⁰⁷⁸ עי' ספר הפליאה (&): קבלה בידם שאליהו ז"ל הוא איש מבשר שלום וכל דבריו קיימים שהרי שני עדים נמצאים בשמו הו"ה הו"ה הוא שם של ב"ן העולה שם אליהו ז"ל.

²⁰⁷⁹ עי' לעיל פרשת לך לך הערה 432.

²⁰⁸⁰ מלה"פ (ישעיה פרק נח ח) אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. ועי' לעיל פרשת חיי שרה הערה 581.

(כה יח) כי צוררים הם לְכֶם בְּנִכְלִיהֶם אֲשֶׁר נִכְלוּ לְכֶם עַל דְּבַר פְּעוּר וְעַל דְּבַר כְּזָבִי בַת נְשִׂיא מְדִינַת אֲחֵיהֶם הַמִּכָּה בַּיּוֹם הַמִּגְנֶה עַל דְּבַר פְּעוּר:

עי' רמב"ן: ומעם בנכליהם כאשר פירשתי (לעיל כה א) כי זקני מדין חשבו המחשבה הרעה הזאת, כמו שנאמר (לעיל כב ד) ויאמר מואב אל זקני מדין, כי בהם נתיעצו מתחלה, והם נתנו עצה זו למואב שתזנינה בנותם עמהם ויצמידו אותם לבעל פעור להדיחם מעל השם. ואם²⁰⁸¹ לא נזכר שם, ועוד ששלחו להם בת מלכם לזנות עמהם, וזה מעם ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם, כי לולי מדעת יועצי המלכות, נעשה כבודה בת מלך במדין מה תבקש בשטים בערבות מואב לבא אל מחנה עם אחר, כי ישראל בערבות מואב בשטים היו, ומאין תבא שם המדינית הזאת, אבל היתה יפת תאר מאד, ושלחו אותה זקני מדין שם כי אמרו בתואר אשה יפה רבים הושחתו (יבמות סג ע"ב).

וקרוב הוא שהיה גם בלעם בעצה הזו, כי בשוכו מארץ מואב עבר במדין, כי דרכו משם, והיה ביועצי המלכות²⁰⁸². ואולי נתעכב שם לדעת מה יהיה בהם, לפיכך מצאוהו ישראל במדין והרגוהו שם (להלן לא ח). ויהיה פירושו ויקם בלעם וילך וישב למקומו (לעיל כד כה), שהלך לו לשוב אל ארצו. וכן נראה, כי ישראל לא יחרגו המתנבא רק ברשות התורה, אבל כאשר נאמר להם כי צוררים הם בנכליהם אשר נכלו לכם וגו', הנה כל המתנכלים מחוייבי מיתה, ולכן המיתה גם בלעם כי ידעו שהוא בעל העצה הרעה הזאת.

(כו כ) ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל:

עי' ר' בחיי: ונתתה מהודך עליו תחלוק לו כבוד כנגד כל ישראל ודרשו רז"ל (ב"ב עה ע"א) מהודך ולא כל הודך פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה והמשל הנפלא הזה בא להורות על מדרגת הנבואה של כל אחד ואחד כי מדרגת נבואת משה בשם המיוחד²⁰⁸³ שהוא כח החמה ומדרגת נבואת יהושע בכבוד²⁰⁸⁴ שהוא כח הלבנה והנה זה לנמשל אבל לענין המשל כשם שאור הלבנה לא מצד עצמה הוא רק מצד החמה שהלבנה מקבלת אורה ממנה כן יהושע קבל ממישה וכשם שהחמה מקבלת אורה מצד אחר ומזה אמר הכתוב

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי סא

²⁰⁸¹ ?

²⁰⁸² עי' זבחים.

²⁰⁸³ עי' זהר (ח"ג דף רפ ע"א): וחמש נהורין אית לה דאתקראו קרני החמה עד הוד ומתמן עד הוד הו נהרין בך ר"מ והאי איהו ונתן הוד למשה לאשתמודעא דכלהו לך אתייהבו אפילו עד הוד ובג"ד פני משה כפני חמה ואלין חמש סלקין לחמשין תרעין דבינה.

תרגום: וחמשה אורות יש לה שנקראו קרני החמה עד הוד ומשם ועד הוד היו מאירים בך רועה הנאמן וזהו ונתן הוד למשה להודיע שכולם נתנו לך אפילו עד הוד ולכן פני משה כפני חמה וחמשה אלה עולים לחמשים שערי בינה.

ועי' תיקו"ז (צב ע"ב): הכא פקודא למעבד צדקה את המאור הגדול רזא דעתירין ואת המאור הקטן רזא דמסכנין וכמה דסיהרא לוה מן שמשא ולא אית לה נהורא אלא ממה דיהיב לה שמשא הכי שכינתא אמרת לוו עלי ואני פורע דהכי צריך בר נש למהוי מלוה למסכנא וכגוונא דא לוויין כוכביא ומזלי דא מן דא ומלאכיא דא מן דא ורזא דמלה ומקבלין דין מן דין הכי לוה שכינתא דאיהי סיהרא קדישא מקודשא בריך הוא ומקבלת מניה דאתמר ביה כי שמש ומגן ה' אלהי"ם (תהלים פד יב) והכי הוה מקבל יהושע מן משה כמה דאוקמוהו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה (ב"ב עה ע"א) והכי הוה כל נביאיא קדם משה כגון סיהרא וכוכביא קדם שמשא דלא אית לון נהורא אלא משמשא. תרגום: כאן מצוה לעשות צדקה "את המאור הגדול" (בראשית א טז) סוד העשירים "ואת המאור הקטן" (שם) סוד העניים וכמו שהלבנה לוה מן השמש ואין לה אור אלא ממה שהשמש נותנת לה כך השכינה אומרת לוו עלי ואני פורע שכך צריך אדם להיות מלוה לעני וכמו כן לוויים הכוכבים והמזלות זה מזה והמלאכים זה מזה וסוד הדבר ומקבלים זה מזה כך לוה השכינה שהיא הלבנה הקדושה מן הקדוש ברוך הוא ומקבלת ממנו שנאמר בו כי שמש ומגן יהוה אלהי"ם וכן היה מקבל יהושע ממה כמו שבארוהו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה וכך היו כל הנביאים לפני משה כמו הלבנה והכוכבים לפני השמש שאין להם אור אלא מן השמש.

ועי' שמות יז ה ודברי רבינו שם.

²⁰⁸⁴ עי' לעיל שמות כ ב.

(בראשית א יד) יהי מאורות²⁰⁸⁵ ולא אמר יהי אורים אלא מאורות כלומר מקבלי אור כן משה רבינו ע"ה קבל מן שם המיוחד.

(כח ז) וְנִסְכּוּ רְבִיעֵת הַהֵיזֵן לְכִבֵּשׁ הָאֶחָד בְּקֶדֶשׁ הַסֶּדֶךְ נֶסֶךְ שֶׁכֶר לָהֶּ: וע"ד הקבלה את קרבני לחמי לחמי כל אחת מארבע מלות אלו מורה על מדת הדין כי הוא המדבר התחיל את²⁰⁸⁶ מלשון (יחזקאל ב ב) ואשמע את מדבר אלי וכן קרבני לחמי מלשון קרב ומלחמה וכן לאשי מלשון אשה ריה ניהוח באורו שהקרבן הזה הוא המשכת ירידת השפע אלי²⁰⁸⁷ תשמרו כלומר תזהרו שתהיה כונתכם לשם המיוחד כדי להקריב לי ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו אני בעצמי לה' כשתקריבו כבשים בני שנה שנים ליום עולה תמיד וקרבן התמיד הזה שצוה בו הכתוב הוא להקריב בכל יום ויום כבש אחד בבקר וסולת למנחה עשירית האיפה שהוא שיעור העומר ויין רביעית ההין לנסך וכזה היה קרבן של בין הערבים וידוע כי הקרבת דברים אלו עקר מזונות האדם ולפי שצמיחת המזונות וגדולן ובשולן בסבת שני המאורות שהם השמש והירח שהם סבת הבקר והערב אנהנו מקריבין הקרבן הזה לעטרת תפארת²⁰⁸⁸ שמשם נאצלו השמש והירח והממשלה אשר להם בעולם השפל הזה בין בתולדות הארץ ובכל המתהווה ממנה בין בבני אדם משם בא להם ומפני זה היה האחד בבוקר והשני בין הערבים ולא שניהם ביחד וכבר ידעת כי תמיד של שחר היה נשחט במערב כנגד המזרח ושל בין הערבים היה נשחט במזרח כנגד המערב וכמו שנתבאר בגמרא דיומא (סב ע"ב) פרק שעירי יום הכפורים וזהו שאמר שנים ליום ודרשו שם כנגד היום כלומר כנגד זריחת השמש בין בשל שחר בין בשל הערבים כי הכונה לקן האמצעי שהוא כח השמש וקרבן התמיד הזה היה מכפר ומגין על ישראל וסימנך (משלי ד ט) עטרת תפארת תמננך ומזה רמזו לנו חכמי האמת ז"ל (סנהדרין מב ע"א) בברכת הלבנה שהם עטרת תפארת לעמוסי בטן ובזה היה העולם מתקיים ומתפרנס והיו המזונות מתברכין כי הברכה היתה מתפשטת ונמשכת מלפני ולפנים²⁰⁸⁹ אל העדן²⁰⁹⁰ ומן העדן לגן ומשם

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁰⁸⁵ עי' זהר חדש טו ע"א: רבי אבהו ור' חייא ור' נתן הוו אזלי באורחא א"ר נתן לא תהיתון על אלין מאריהון דמתניתא דגזירת פומהון כגזרת מלאכין קדישין ואנא דכירנא מה דאמרו דהא שמשא אתאצל נהירותיה מזיוא דאספקלריא דלעילא והאי נהירותא לאו דיליה הוא משמע דכתיב יהי מאורות הול"ל יהי אורות מאי מאורות א"ר זירא מן אורות מ' תוספת לשמשא כלומר מן אורות ותיבותא הוא אורות.

תרגום: רבי אבהו ורבי חייא ורבי נתן היו הולכים בדרך אמר רבי נתן לא תהיתם על בעלי המשנה הללו שגזרת פיהם כגזרת מלאכים קדושים ואני זכרתי מה שאמרו שהרי השמש נאצל אורו מזיו האספקלריה שלמעלה והאורה הזו אינה שלו משמע נאמר (בראשית א) יהי מארת היה לומר לומר יהי אורות מה זה מארת אמר רבי זירא מן אורות מ' תוספת לשמש כלומר מן אורות והתבה היא אורות.

²⁰⁸⁶ עיי' לעיל פרשת ויקרא הערה 1618. ועי' שמות לג כ, ועי' לעיל פרשת בשלח הערה 1036.
²⁰⁸⁷ עי' זהר ח"א פא ע"א: והיינו דכתיב (במדבר כח ב) את קרבני לחמי לאשי (נ"א) מהו לחמי לאשי דיהיב מזונא לאשי ודא הוא שפע מאור דאינון מתהנן מזיו השכינה) (בגין דמה הוא נטלי חולקיהון) [בגין דהוא כפרה דנפש נטלי חולקיהון וכד מית בר נש בהאי עלמא ההיא נפש לא אתעדי מן קברא לעלמין ובחילא דא ידעי מתייא ומשתעו דא עם דא] רוח איהו דמקיים לנפש בהאי עלמא ואיהו משיכו דאתערותא דנוקבא לגבי דכורא כד אינון בתיאובתא חדא וכדין אתערת לגבי דכורא בתיאובתא דילה [להאי רוח] [כגוונא דנוקבא דלתתא אשדיאת זרעא בתיאובתא לגבי דכורא].

תרגום: והיינו שכתוב "את קרבני לחמי לאשי". (מהו "לחמי לאשי", שנותן מזון לאשי, וזהו שפע מאור שהם נהנים מזיו השכינה), משום שהוא כפרה הנפש נוטלים חלקם. וכשמת אדם בעולם הזה, אותה הנפש לא זזה מן הקבר לעולמים, ובכח הזה יודעים המתים ומספרים זה עם זה. הרוח היא שמקיימת את הנפש בעולם הזה, והיא מושכת התעוררות הנקבה לזכר כשהם בתשוקה אחת, ואז מתעוררת לזכר בתשוקתה לרוח הזו, כדוגמא שהנקבה שופכת זרע בתשוקה כלפי מטה אל הזכר.

²⁰⁸⁸ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 118.

²⁰⁸⁹ עי' לעיל פרשת חקת הערה 2043.

²⁰⁹⁰ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 74.

יפרד אל הנפרדים²⁰⁹¹ והבן זה.

(כח ט) וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסבו:

ע"ר' בחיי: וכיום השבת שני כבשים – בשלשה החגים גם בראש חדש וכן בראש השנה ויהכ"פ תמצא בכל יום שבעה כבשים מלבד עולת התמיד וכאן בשבת לא צוה להקריב כי אם שני כבשים וצריך שיהיו שוין למצוה וכן אמרו בפרק שני שעירי (יומא סב ע"ב) מוספין ודאי בעינן שוין ופירוש למצוה לא לעיכובא וטעם שלא היו כי אם שנים מפני שהשבת כבודו כפול זכור ושמור²⁰⁹² את שבתותי תשמרו²⁰⁹³ ולכך באו כל עניני שבת כפולים עומר כפול אזהרותיו כפולות שכרו כפול עונשו כפול שירו כפול קרבנו כפול.

(כח טו) ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה ונסבו:
ע"ר' בחיי: וע"ד הקבלה לחטאת לה' אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח לשון עלי למה שעלי שמעטתי את הירח בשבילי ובסבת²⁰⁹⁴.

Section break

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁰⁹¹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 149.

²⁰⁹² עי' לעיל פרשת בראשית הערה 184.

²⁰⁹³ עי' דברי רבינו על הפסוק שמות לא יג.

²⁰⁹⁴ עי' זהר (ח"ג דף עט ע"ב): ווי לעלמא דמקבלא מנה מההוא זוהמא בגיני כך ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב אמר ר' שמעון אמר קב"ה הביאו עלי כפרה בר"ח עלי ודאי בגין דיתעבר ההוא חויה ויתבסם מאן דבעיא עלי כמה דכתיב שרפים עומדים ממעל לו וע"ד כתיב בקרח הנועדים על יי' דבגיניהון אתער מאן דאתער דאתי מסטרייהו אוף הכא הביאו עלי כפרה עלי ממש בגין דיתבסם ויתעבר ולא אשתכח חויה באתר דשאר וכו' למה על שמעטתי את הירח ושלטא בה מאן דלא אצטריך ובגיני כך כתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכו'.

ותנינן כתיב מזמור שיר ליום השבת ליום השבת ממש שבחא דקא משבח קב"ה כדן חדוותא אשתכח ונשמטא אתוספת דהא עתיקא אתגלי וזווגא יזדמן אוף הכי בחדותותי סיהרא דהא נהיר לה שמשא בחדוותא דנהירו דעתיקא לעילא בגיני כך האי קרבנא הוא לעילא בגין דיתבסם כלא וישתכח חדוותא בעלמא וע"ד הביאו עלי כפרה דייקא מלה.

תרגום: אוי לעולם שמקבל ממנה אותה זוהמא, לכן ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. אמר רבי שמעון, אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו עלי כפרה בראש חדש, עלי ודאי, כדי שיעבור אותו הנחש, ויתבשם מי שצריך. עלי, כמו שכתוב שרפים עומדים ממעל לו, ועל זה כתוב בקרח, הנועדים על ה', שבגללם מתעורר מי שמתעורר שבא מצדם, כמו כן כאן הביאו עלי כפרה, עלי ממש, כדי שיתבשם ויעבור ולא ימצא הנחש במקום ששורה, וכל כך למה, על שמעטתי את הירח, ושולט בה מי שלא צריך, ולכן כתוב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וכו'.

ושנינו כתוב מזמור שיר ליום השבת, ליום השבת ממש, השבח שמשבח הקדוש ברוך הוא, אזי נמצאת שמחה, ונשמה מתוספת שהרי העתיק התגלה, והזווג יזדמן כמו כן כאן, בחדוש הלבנה, שהרי מאיר השמש בשמחת האור של העתיק למעלה, לכן הקרבן הזה הוא למעלה, כדי שהכל יתבשם ותמצא שמחה בעולם, ועל כן הביאו עלי כפרה, דבר מדויק.

פרשת מטות

(ל ג): איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסור על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה:

ע"י רמב"ן: וטעם ידור נדר לה', איננו כמו אשר נשבע לה' (תהלים קלב ב) כי הוא כמו וישבע לו (בראשית כד ט), שנשבע אליו לצרכו, אבל בשבועה יאמר ובשמו תשבע (דברים ו יג), ואשביעך בה' (בראשית כד ג), כאשר נשבעתי לך בה' אלהי ישראל לאמר כי שלמה בנדך ימלוך אחרי (מ"א א ל), השבעה לי באלהים הנה (בראשית כא כג). אבל בנדר לא יאמר ידור בה' אלא לה'. וכבר רמזו החכמים טעם הדבר בספרי (מטות יד) אמרו מה הפרש בין נדרים לשבועות, בנדרים כנודר בחיי המלך²⁰⁹⁵ בשבועות כנשבע במלך עצמו, אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר חי ה' וחי נפשך אם אעזבך (מלכים ב ד ל). והסוד כי השבועה מלשון שבעה, כי בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, והנדר בתבונה ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים, ולפיכך חלים על דבר מצוה כדבר הרשות והנה כל נדר לה' וכל הנשבע בו.

ע"י ר' בחיי: וע"ד הקבלה – איש כי ידור נדר לה', נדר מלשון דירה לה', הוא דירתו של עולם, אלהים שבבראשית שברא העולם²⁰⁹⁶, והשבועה נאצלים משם. והמקיים נדר דעתו שהוא מאמין באותה דירה כשתשוב נשמתו שם, והעובר על הנדר הנה הוא מוסר מאותה דירה. וזהו לשון נדר, שמשמע דבר והפכו, קביעות דירה והסרת דירה. וכן לשון נשבע, כי המקיים שבועתו נכנס בתוך השבעה, ועובר עליה מוסר מהם²⁰⁹⁷.

ויש לך להתעורר בלשון משה שאמר "זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר לה'", כי מטעם זה הוצרך להזכיר לה' ולא אמר כי ידור נדר אליו, וזהו כח הנדר שהוא למעלה מן השבועה שהוא לשון נגזר משבעה, ולכך ראוי הנדר שיחול על המצות, כי המצות מתוך השבעה נתנו, והם שבעה קולות שבמתן תורה²⁰⁹⁸. וכבר בארתי שם (&) ולפיכך באה השבועה בכל התורה כלה בלשון ב"ת, כענין (שמות לב יג) אשר נשבעת להם בך, (תהלים פט לו) אחת נשבעתי בקדשי, (בראשית כב טז) בי נשבעתי, (דברים ו יג) ובשמו תשבע, (ישעיה סב ח) נשבע ה' בימינו, כי הימין מכלל השבועה. והעד על זה מלת נשבע והנדר הוא בלמ"ד, (תהלים קלב ב) נדר לאביר יעקב, וכן בכאן כי ידור נדר לה', (תהלים כד א) לה' הארץ ומלואה, שההמשכה תפסק מן העליונים והשפלים וישוב הכל ליסודו הראשון. ומכאן תבין בבאור מאמר חכמי האמת שאמרו (ספרי א) שהשבועה הוא כנשבע במלך עצמו, והנדר הוא כנשבע בחיי המלך, כי חיי המלך עיקרו של מלך וזה מבואר.

עיי"ש: אמרו רז"ל (חגיגה י ע"א) התר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו, כלומר שדברי קבלה הן, ואין להן עיקר בתורה שבכתב. וכך קבלו רז"ל, שהנדר או השבועה אפשר שיהיה להם היתר ע"י חכם או על ידי שלשה הדיוטות ובלבד שיתחרט, ורצתה תורה לתקן עותתו של אדם, שלפעמים מתגבר עליו כעסו ואין לו מעצור כלל, וקופץ ונשבע בשם שיעשה כך או שלא יעשה כך, ועוד מוסיף ומרבה בשבועתו בשעת כעסו ואומר בלא שום צד היתר וחרטה בעולם, ולאחר שיתישב ונהפך והיה לאיש אחר²⁰⁹⁹, יתחרט מעקרו

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²⁰⁹⁵ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה 214.
²⁰⁹⁶ ע"י תיקו"ז (קא ע"ב): בראשית (בר"א שי"ת) ברא אלה"ם האי אלה"ם איהי אימא עלאה דרכיבת וסליקת בתרועה.
 תרגום: בראשית (בר"א שי"ת) ברא אלה"ם האלה"ם הזה היא האם העליונה שרוכבת ועולה בתרועה.

²⁰⁹⁷ ע"י לעיל פרשת בראשית הערה 214.
²⁰⁹⁸ ע"י לעיל פרשת וירא הערה 470.
²⁰⁹⁹ ע"י שמואל א' (י ו): וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר. כלומר תשובה והשראת הנבואה הם אותו דבר?

ותשתנה דעתו לדעת אחרת, ועם החרטה שיתחרט יש לו היתר על פי חכם וחוזר להיתרו הראשון, וצריך הוא שיתחרט תחלה על מה שנשבע שלא יקח מזה שום היתר ויתירו שבועה זו תחלה, ואח"כ יתחרט בעקר שבועתו ויתירוהו. ובלבד שלא ישבע על דעת רבים, כי הנשבע על דעת רבים אין לו התרה. ורבים הם שלשה, שכן אמרו רז"ל (כתובות עה ע"א) זוב דמה ימים רבים ימים שנים רבים שלשה, (ובריש פ"ק) [ובסוף פרק ב] דשבועות (כט ע"א) אמר להם משה לישראל הו יודעין שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום ומקשינן בגמרא ולימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי כי היכי דלא ליהוי התרה לשבועתהון.

(לב ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֵן וְיַעֲזֹר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבוֹן וְאֶלְעָלָה וְשֶׁבֶם וְנָבו וְבַעֲזָן:

עי' ר' בחיי: וצריך שתתבונן, כי עוד יש בבנין ערים אלו ובשמותן ענין נסתר, והכתוב הזה יבאר בתחתונים וירמוז בעליונים בשמות הבנין העליון, ותמצא בפסוק זה תשעה שמות כנגד תשעה "ויאמר" שבבראשית, כי העשירי אין לו להזכירו כי הוא אין, ועל כן הוצרכו לומר (ר"ה לב ע"א) בראשית נמי מאמר הוא²¹⁰⁰. ובפסוק זה יש בו התעוררות אל אצילות המאמרות שבהן נברא העולם, שהן נחלקות לשלש שלש²¹⁰¹, וזהו סוד המשנה (שם לג ע"ב) סדר תקיעות שלש של שלש שלש. ומה שהביאו לנו הכמי האמת ראייה מפסוק זה שישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, הכונה לשלש, הכתוב ולקרותו שלש פעמים להתבונן באותן שלש מעלות שבבנין הנחלקות לשלש שלש, ואפילו עטרות ודיבון לבאר כי אפילו פסוק המורה על שמות הערים ואין בו צורך גדול כל כך לפי העולה בתחלת המחשבה, תמצא בו ענין גדול ועקר שהכל תלוי בו, לפי שכל התורה כלה קשר אחד ובנין אחד. ואין הפרש בין פרשת אלופי עשו ובין עטרות ודיבון והדומה להם, ובין עשרת הדברות²¹⁰², כי הכל מעיקר אחד וממוצא אחד, ומימיו מן המקדש המה יוצאים וכלן נתנו מרועה אחד.

וזהו באור הכתוב עטרות ודיבון ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעזן. עטרות, עטרת כתיב. ודיבון הוא הנהר היוצא מעדן שאינו פוסק²¹⁰³, לשון (תהלים עח כ) הכה צור ויזובו מים, ויש בו רמז לשבעים ושתים שמות ודיבן כתיב. ויעזר הוא ההוד, שכן כתיב (תהלים עט ט) עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך, וכתיב (תהלים קמה ה) הדר כבוד הודך, והוא שוק שמאל, ולכך יצטרך האדם עזר ממנו. ונמרה זה הנצה, והוא נוטריקון ימין

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

²¹⁰⁰ עי' תיקו"ז כז ע"ב: בראשית מאמר קדמא דכלא כלילא מעשר אמירן.

²¹⁰¹ עי' זהר ח"ג ריט ע"א: וכלהו עשר שופרות כלילן בתלת דאינון סי' קש"ר דאיהו תקיעה שברים תרועה ותקיעה אחזי אריכו דגלותא שברים קריבו דגלותא תרועה בי' ייתי פורקנא דאחזי דוחקא בתר דוחקא ולית רווחא בין דא לדא דודאי כיון דשאר עמין מעכבין לון לישראל בגלותא דוחקא דלהון מקרב לון פורקנא אוף הכי מהירו דדפיקו דא בתר דא ביה נפיק נפשא דב"נ בתר דלית ריוח בין דא לדא.

תרגום: וכל העשרה שופרות כלולים בשלשה, שהם סימן קש"ר, שהוא תקיעה שברים תרועה, ותקיעה נראית אורך גלות שברים, התקרבות הגלות בתרועה, תבא הגאולה שנראה דחק אחר דחק, ואין רוח בין זה לזה, שודאי כיון ששאר עמים מעכבים את ישראל בגלות, דחקם מקרב להם הגאולה, גם כך מהירות הדפק זה אחר זה, בו יוצאת נפש האדם אחר שאין ריוח בין זה לזה.

²¹⁰² עי' הקדמת הרמב"ם לפרק חלק, בי"ג העיקרים, ז"ל, והיסוד השמיני תורה מן השמים והוא שצריך להאמין כי כל התורה הזאת המצויה בידינו היום הזו היא התורה שנתנה למשה והיא כולה מפי הגבורה ר"ל שהשיגה כולה מפי הקדוש ברוך הוא בהשגה שנקראות אמירה ע"ד העברת הדבור ואין מי שידע ההשגה היא [אלא הוא ע"ה אשר השיג אותו, ושהוא במעלת לבלר] ויכתוב מה שנאמר מדברי הימים וענייני התורה ומצותיה ולכן נקרא ע"ה מחוקק ואין הפרש בין בני חם כוש ומצרים ובין אנכי יי' אלוהיך ושמע ישראל יי' א-להינו הכל מפי הגבורה והכל תורת יי' תמימה טהורה קדושה ואמת. וכן עי' תדב"א סא"ז פרק ב': מכאן אמרו, אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום הפסוק (שם לו) ואחות לוטן תמנע אפי' הכי שכר תורה בידו.

²¹⁰³ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 74.